

Şamistan NƏZİRLİ

(Əvvəli ötən saylarımızda)

* * *

Həyatə düşdülər Mustafa ağa əsasını yerə dirəyib biraz aralıda dayandı. Zəndlə baxıb talvarın qabağında atları tumarlayan Bacaq Rəhimə ağır addımlarla yaxınlaşdı. Əsasını qaldırıb kül rəngli kəhər ürgəni göstərdi.

- Nəzir, - dedi bu Bacaq oğlunun atıdır, yoxsa sənin.

- Mənimdi, ağa.

- Bu Türkmən cinsidir, xalis türkmən, bunu hardan almısan, mən at tanıyanam.

- Ağa. Kəsəmə kəndində cəvdar İdris ağa var. O, ildə bir-iki dəfə dəryanın o tayına keçib Türkmən atları götürüb Qazax bazarında satır. Amma yaman baha verir, gözüm düşdü, xoşuma gəldi baha da olsa aldım.

- Neçəyə aldın, oğul, sağlıqla işlət, əsl bəylərə layiq kəhərdir.

- Yüz tımənə deyirdi, səksən beşə ala bildim.

- Kişinin adı da arvadı kimi etibarlı olarsa ona ölüm yoxdu. - Ağa bir-iki addım da irəli gəlib ata zənglə baxaxa zəhmli səslə: "Hey, hey, çər dəyməsin sənə" - deyib tapındı.

Kürən dal ayaqları üstə qalxıb qamçı kimi nəzirdi. Gözlərini geniş açıb, qamını yığdı, qız kimi zərif vücudunu göstərdi. İki - üç dəfə kəsik-kəsik gülməli, səkili qabaq ayağı ilə yeri döyöclədi.

- Neçə yaşı var, bu şeytanın?

- Üç ay bundan qabaq dörd yaş oldu.

- Görünür körpə vaxtı ona arpa verməlisən, ona görə nərmə-nazikdi.

- Atam qoymadı. - Dedi körpə at dörd yaşına qədər arpa yeməməlidir. Arpa versən qabaq qolları tutular, yerini itirər. Dörd yaşına qədər madyanın yemi ot və inək südü olmalıdır.

Kefi durulan Mustafa ağa gülümsünüb dedi:

- Elin sınağdan keçirdiyi belə bir deyim var: "at dörd yaşında həddi-bulluğa çatır, dördüdə yoxla, beşdə atdı, yeddədə ya saxla, ya sat!"

At on yaşına girdi, demək dona girdi. Bu göyçəyə dil bilməyi kim öyrətdi?

- Nökəriniz öyrətdi, ağa. Əlbəttə, dostunuz sərkər Abdullanın məsləhətilə...

- Sənə məsləhətim, olmaya-olmaya bu ceyran atını canişin görsün. O da yaman at həvəskarıdır. Görsə mütəq gözü düşəcək. Şəhərə girəndə sövdəgərlər üçün Tamaşal karvansarası var. Atlarınızı həmin karvansaraya saxlamağa verin. Şəhərə piyada gedin.

- Ağa, atları Tamaşa karvansarasına verib, Rəhimi də yanında qoyacam. Özüm İsrail ağanın da, canişinin də qəbuluna tək gedəcəm.

Mustafa ağa çəliyi yerə bərkdən vurub: - De Allah amanında, Sizə bir da-

YADİGAROĞLU MUSTAFA AĞANIN XEYİR-DUASI

ha uğur olsun deyirəm. Şad xəbərlə qaydasınız.

Nəzir, oğlum, atalar deyib ki, cəhd qəza, istəkdə belə, deyil bu xeyirxah iş əl qoymusan. Cəsarətli ol. Canişinin hüzurunda da belə dilli-dişli danış. Canişin də insandı. O, səni başa düşəcək. Bilirsən ki, əsas mənim razılığımıdır. Bunun üçün sənə sənəd də verdim. - Bir anlıq fikrə gedib ağalığ təşəxxüsü ilə gülümsünüb: - Yaxın gəl səni öpüm - deyib, çəliyinə bərk-bərk söykəndi. - Sağ əlini irəli uzadıb - Sənin kimi ağıllı, müdrik oğlun alından öpərlər...

1 Tamamşev karvansarasını 1835-1840-cı illərdə Gürcü sahibkarı Qabriel Tamamşev tikdirib. Qafqazın müsəlman əhalisi ora Tamaşa karvansarası deyirdi. 1930-cu illərdə Lavrenti Bəriya Gürcüstanda rəhbər olanda onu uçurtdurdu. O vaxtlarda Tiflisdə 170 min əhali yaşayırdı. Onun 30 minindən çoxu Azərbaycan əhalisi idi. -Ş.N.

Uğurlu Səfər

İnsanlar arasında hər kəs çox bəlikli və iş bilan olsa həmişə hörmətli olar. Deməli, gərək iş bilmək və yaxşılıq etmək qaydalarını o adamlardan öyrənmək lazımdır ki, onlar həyatda təcrübəli və qabiliyyətli olmuşlar. Belə adamların bacarığı və sözləri bizə nəsihətdir.

Abbasqulu ağa Bakıxanov
(21.06.1794 - 1847).

Alim və mütəfəkkir şair

Tiflisdə çatan kimi Nəzir, Nikolayev küçəsindəki 88 nömrəli mülkdə yaşayan rotmistr İsrail ağanın evinə getdi. Amma onu evdə tapmadı. Arvadı Səidə xanım dedi ki, komandan onu bir neçə zabitlə on günlüyə Qars şəhərinə ezan edib. Səidə xanım onu da dedi ki, sənin gələcəyini İsrail ağa bilirdi. Qayınatam Mustafa ağa bir Borçalı bəyindən xəbər göndərmişdi. İsrail ağa da mənə tapşırırdı ki, siz gedərsiniz canişinlikdə qeydiyyat katibi Mirzə Mustafa ağanın yanına, o ağa hər şeydən halıdır. Mirzə sizə canişinin qəbuluna girməyə kömək edə-cək.

Günəş günorta yerinə çatmışdı. Nəzir Kür qırağındakı mərkəzi yola çıxıb xeyli fikirləşdi. Rotmistr İsrail ağanın Tiflisdə olmamasına görə üyümdümlüklə çırpınırdı. Öz ələmində ilk uğursuzluğu onu məyyus etmişdi. İki fikir arasında qalmışdı: bundan sonra canişinliyə gedib-gətməyi öz-özlüyündə götür-qoy edirdi. "Bəlkə gözləyim İsrail ağa qayıtsın, sonra...". Mirzə Mustafa ağanı yerində tapıb-tapmayacağından bərk narahat idi. Fikir-xəyalında dumanlı, bir az da eşəb narazılığı vardı. Bəlkə heç gətməyim bu gün mənim tikəm ovsanata düşmür, fikrini özündən qova bilmirdi.

Bir-iki addım aralıda qoşa atlı bərbəzəkli konka zəngi çapıb dayandı. Dərhal ona tərəf cumdu. Konkann canişinliyə tərəf gətirdiyini konkadan düşən əli çəlikli kişidən soruşdu. "Hə" cavabı alan kimi konkaya minib Qolovinsk prospektindəki Qafqaz canişinliyinin sarayı yanındakı dayanacaqda düşdü. Sarayın qabağındakı kiçik baxçanın tinində rüsumdirli və furankalı bir neçə kişi söhbət edirdilər. Sarayın giriş qapısı tayba-tay açıq idi. Qapının sağ və solunda əli silahlı iki cavan zabit dayanmışdı. Zabitlərdən biri irəli durub Nəzirin qabağını kəsdi. Ona başdan ayağa təəcüblə baxıb: - Hara, - dedi. Burda nə işiniz var?

Onun eyhamla soruşmasından hiss olunurdu ki, belə bir ali sarayda türk kəndlisinin nə işi ola bilər.

- Ali - Həzrət canişinə məktub gətirmişəm. Məni qeydiyyat katibi Mirzə Mustafa ağa çağırıb.

- Dayan, çəkil qırağa, gözle, indi xəbər verərik - deyən zabit yerinə qayıdıb, hərbi qaydada dim-dik dayandı. Bir az sonra saraydan çıxan yaxasında Georgi xaç ordeni, kəmərinə xəncər sallanan kazaka zabit amirənə səslə dedi: - Get, polkovnik Mirzə Mustafa ağa cənablarına de ki, bir kəndli dindəsiniz gəlib onu çağırırsınız?

- Xəbərdaram, -dedi mənə polkovnik Həzrətləri göndərib, bu kəndlini onun hüzuruna aparmalıyam.

- Üzünü Nəzirə tutub - Dalımcə gəlin - deyib birgə geri qayıtdılar.

Düz qamətli, qumral gözlü polkovnik Mirzə Mustafa ağa ayağa durub

General-leytenant İsrail bəy Mustafabəy oğlu Yadigarov
(15.12.1815 - 06.02.1884)

arıq, damarları çıxmış əlini uzadıb Nəzirə səmimi görüdü. Hörmətlə ona əyləşməyə yer göstərdi. Nəzir dərindən nəfəs alıb oturdu. "Demək Səidə xanım yalan demirmiş. Yoxsa mən belə hörmətlə qəbul olməzdilər: - fikirleşən Nəzir özünədə xeyli toxtalıq verdi.

Polkovnik şəvə kimi ağı - qaralı saçlarını geriye sığallayıb amirənə səslə dedi: - Bir daha xoş gəlmisiniz, demək rotmistr İsrail ağanın qohumu Nəzir sizsiniz?

- Bəli, ağa, mən dünəndən gəlmişəm...

- Bilirəm, xəbərim var. Axşam Səidə xanım uşaq göndərib mənə xəbərdar eləmişdi. De görüm, ağsaqqal dostum Yadigar oğlu Mustafa ağanın kefi necədir, canı-başı salamatdırımı?

- Çox yaxşıdır, Sizin cavan canınıza dua-sənə edir. Ərz etdi ki, səmimi salamlarını sizə çatdırım.

Polkovnik "Limanni" popirosuna bir qullab vurub xoş əhval-ruhiyyə ilə: - Minnətdaram, - dedi, salam göndərən də sağ olsun, gətirən də. Təəsüf ki, bu gün canişin Alihəzrətlərinin qəbuluna düşə bilməyəcəksiniz. Üç gün əvvəl çoxdan axtarılan bir hərbi caninin məsələsinə baxılır. Ona görə də qraf Həzrətləri bərk meşğuldur.

Cavan bir zabit yaxınlaşmış mətləbi-ni demək üçün üzr istədi.

- Mirzə, - dedi, Nijnovqoroddan bir anadan məktub almışım rus-türk müharibəsindən qayıtmayan oğlu haqqında məlumat istəyir, nə cavab verək?

- Maraqlanıb məlumat toplamasını özünün son taleyi necə olub, sağdı yoxsa...

- Həlak olub, Mirzə.

- Onda həmişə nə yazırsan: padşah. Vətən və provoslav dini uğrunda şəhid olub. Vəssalam! Elə də cavab yaz.

Sonra üzünü Nəzirə tutub sözlünə davam etdi:

- Bu gün səhər ertə sizin məsələni qrafa mürüzə etdim. Mənə tapşırırdı ki, Mustafa ağanın məktubunu sizdən qəbul edim. Əlahəzrətin Petburqdan gəlmə iki hörmətli qonağı da var, onlarla da meşğuldur. Sizə isə sabah günorta üstü tərif gətirməyi ərz elədi. - Siz tək gəlmisiniz?

- Xeyir, ağa həmkəndlim Rəhim Bacaq oğlu ilə uğura birgə çıxmışım. Sövdəgərlərin Tamaşa karvansarasına düşmüşük, atlarımız da ordadı. Bunu kənddən yola salanda adaşınız Mustafa ağa məsləhət bildi.

- Mustafa ağa elə təklif eibsə, demək atlarımız çox qiymətli. Ora bahalı dayanacaqdır. Çox vaxt ora ağalar, bəylər düşür.

- Bəli, ağa, düz buyurursunuz atlarımız Türkmən kəhəridir.

- Olarmı burdan çıxanda birgə gedək Sizin və hamının təriflədiy Türkmən atlarını mən də görüm. İndiyə kimi görməmişəm.

- Əlbəttə olar - az qaldı desin ki, qurbandı sizə Türkmən kəhəri. Dərhal ağsaqqal Mustafa ağanın tapşırığı yadına düşdü: "Amandı Nəzir, sənin kəhərini canişin görməsin..."

- Onda həyatdəki baxçada bir az gözləyin. Əlimdə vacib işim var. Qurtarım birgə gedərik.

Nəzir pilləkanları endikcə fikirləşirdi: "Bu ağanın səmimiyyəti çox xoşuma gəldi. Əgər işim düzəlsə kəhəri ona bağışlayacam. Hiss elədim ki, Mustafa ağanın hörmətini saxlayan adamdı. Götürməsə deyəcəm mənim belə bir kəhərim kənddə də var, peşəkəş edirəm, siz ağaya. Bu Qafqazda yek idarədir. Gələcəkdə yenə işim düşə bilər. Həm də belə ali idarədə adamın sözükeçən tanışı olsa yaxşıdır".

Yarım saat keçər-keçməz Mirzə gəldi. Yol gedə-gedə söhbət edən Mirzə birdən soruşdu:

- Nəzir, sizin kənddə nə qədər əhali var?

- Yüz iyirmi, yüz otuz yaxın olar.

- Belə çıxır ki, kəndinizin bütün qayğısını, dörd-sərinə fikirləşən oğulsan. Bu çox yaxşı keyfiyyətdir. Sırr deyilsə neçə yaşın var?

- Bu yaz iyirmi beş olacağ.

- Tiflisdə çox olmusan?

- On dörd yaşında bir dəfə atamla gəlmişəm. Az da olsa şəhərə bələdliyim var.

- Bilirsən niyə soruşdun. Bir az ehtiyatlı olun, pul-paramızı cibinizdə möhkəm saxlayın. Böyük şəhərdir, burda hər zürmədən insan var. Bu şəhərdə gözəndə kirpik çəkən kintolar, anasının kələfini satan biçlər, oğrular var. Hər yetənin söhbətinə inanmayın. Adı sövdəgər məskəni olsa da, həmdə alış-veriş məkanıdır. Tuşetiyan gəlib alver edən, cibə girən, içki düşkünü sərxoş ruslar, şəhərdə gözdiyin yerdə başından papağını götürüb qaçan kintolar çoxdu. Onlardan uzaq olun.

(Davamı var)